

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОЧНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

© 2015 ЗАБЛОВСЬКИЙ А. В., ПЕТРУХА С. В., НАЗУКОВА Н. М.

УДК 351.823.1:338.434

Забловський А. В., Петруха С. В., Назукова Н. М. Сучасний стан і перспективні напрями державної підтримки молочного господарства України

У статті розглядаються особливо актуальні питання аналізу обсягів державної підтримки молочної галузі, інструментально-змістовного забезпечення макроекономічних важелів регулювання її розвитку. Також увагу приділено ключовим факторам, що визначили стагнаційні процеси в молочної галузі у світлі зростання потреб у повному або частковому штучному вигодовуванні більше половини немовлят в Україні, що відбувається на фоні позиційної невідповідності галузі на ринках країн Європейського Союзу, які є визначними пріоритетами стратегічних документів вищого рівня, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки. У результаті встановлено, що державна підтримка молочної виробництва деформована в бік непрямої підтримки, що тенденційно співвідноситься з державною політикою відносно всього аграрного сектора економіки України. На основі цього запропоновано три сценарні напрями розвитку молочної галузі, кожен з яких має особливий інструментарний набір, що відповідає певному циклу розвитку галузі, співвідноситься з реальними можливостями Державного бюджету України, а також гармонійно поєднує пряму та непряму державну підтримку її розвитку.

Ключові слова: державна підтримка, молочно галузь, податкові преференції, сценарії розвитку, коефіцієнт Спірмена.

Рис.: 9. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 22.

Забловський Андрій Володимирович – кандидат історичних наук, керівник Секретаріату Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України (вул. Грушевського, 12/2, Київ, 01008, Україна)

E-mail: azablov@gmail.com

Петруха Сергій Валерійович – директор Інституту післядипломної освіти, Академія фінансового управління Міністерства фінансів України (вул. Дегтярівська, 38-44, Київ, 04119, Україна)

E-mail: psv03051984@gmail.com

Назукова Наталія Миколаївна – молодший науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: trotsn@ukr.net

УДК 351.823.1:338.434

UDC 351.823.1:338.434

Забловский А. В., Петруха С. В., Назукова Н. Н. Современное состояние и перспективные направления государственной поддержки молочного хозяйства Украины

В статье рассматриваются особенно актуальные вопросы анализа объемов государственной поддержки молочной отрасли, инструментально-содержательного обеспечения макроэкономических рычагов регулирования ее развития. Также уделено внимание ключевым факторам, определившим стагнационные процессы в молочной отрасли в свете роста потребностей в полном или частичном искусственном вскармливании более половины младенцев в Украине, что происходит на фоне позиционной неопределенности отрасли на рынках стран Европейского Союза, которые являются признанными приоритетами стратегических документов высшего уровня, в частности Стратегии устойчивого развития «Украина – 2020» и Единой комплексной стратегии развития сельского хозяйства и сельских территорий на 2015–2020 годы. В результате установлено, что государственная поддержка молочного производства деформирована в сторону косвенной поддержки, тенденциозно соотносится с государственной политикой в отношении всего аграрного сектора экономики Украины. На основе этого предложены три сценарные направления развития молочной отрасли, каждое из которых имеет особый инструментальный набор, соответствующий определенному циклу развития отрасли, соотносится с реальными возможностями Государственного бюджета Украины, а также гармонично сочетает прямую и косвенную государственную поддержку ее развития.

Ключевые слова: государственная поддержка, молочная отрасль, налоговые преференции, сценарии развития, коэффициент Спирмена.

Рис.: 9. **Табл.:** 3. **Библ.:** 22.

Забловский Андрей Владимирович – кандидат исторических наук, руководитель Секретариата Совета предпринимателей при Кабинете Министров Украины (ул. Грушевского, 12/2, Киев, 01008, Украина)

E-mail: azablov@gmail.com

Петруха Сергей Валериевич – директор Института последипломного образования, Академия финансового управления Министерства финансов Украины (ул. Дегтяревская, 38-44, Киев, 04119, Украина)

E-mail: psv03051984@gmail.com

Назукова Наталья Николаевна – младший научный сотрудник Института экономики и прогнозирования НАН Украины (ул. Панаса Мирного, 26, Киев, 01011, Украина)

E-mail: trotsn@ukr.net

Zablovskiy A. V., Petrukha S. V., Nazukova N. M. Current Status and Future Directions of the State Support for Ukrainian Dairy Sector

The article discusses the most topical issues of the analysis of volumes of the State support for dairy sector, the instrumental-contensive ensuring of macroeconomic controls for regulating its development. Attention has been paid to the key factors that have shaped the stagnation processes in the dairy industry sector in the light of the growing needs of fully or partially artificial feeding more than half infants in Ukraine, which occurs against the background of the positional uncertainty of the industry sector in the markets of the European Union member countries, which, in turn, are the acknowledged priorities of the strategic documents of the highest level, in particular strategies for sustainable development «Ukraine – 2020» and the Uniform integrated strategy for the development of both agriculture and rural areas to 2015–2020. As a result, we have determined that the State support for milk production is deformed towards indirect support, is tendentially correlated with the State policy in respect of the entire agrarian sector of Ukrainian economy. Considering this, we have proposed three scenario directions for development of dairy industry sector, each of which has a special set of instruments, suitable for a specific industry development cycle, relates to the real possibilities of the State budget of Ukraine, as well as combines both direct and indirect State support for its development.

Key words: State support, dairy industry sector, tax preferences, development scenarios, Spearman's coefficient.

Pic.: 9. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 22.

Zablovskiy Andriy V. – Candidate of Sciences (History), Chief of the Secretariat Council of Entrepreneurs under the Cabinet of Ministers of Ukraine (vul. Grushevskogo, 12/2, Kyiv, 01008, Ukraine)

E-mail: azablov@gmail.com

Petrukha Serhiy V. – Director of the Institute of Postgraduate Education, Academy of Finance Department of the Ministry of Finance of Ukraine (vul. Degtyarivska, 38-44, Kyiv, 04119, Ukraine)

E-mail: psv03051984@gmail.com

Nazukova Nataliia M. – Junior Researcher of the Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (vul. Panasa Myrnogo, 26, Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: trotsn@ukr.net

Молочна галузь аграрного сектора з моменту набуття Україною незалежності закумулювала ряд системних проблем, до яких належать низький рівень продуктивності економічної системи, невисока якість кінцевої продукції, і це на фоні значної сезонності виробництва та низького рівня культури споживання молочної продукції вітчизняними споживачами. Усе це спричинило латентний розвиток галузі, фрагментарну збалансованість якої мала забезпечити Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158, але інноваційні механізми державної, зокрема фінансово-бюджетної, підтримки на той час були зневільовані фінансово-економічною рецесією 2008–2009 рр.

У 2010–2011 рр. профільними громадсько-політичними та бізнес-колами була ініційована розробка стратегічного документа, який би декларативно спрямував траєкторність розвитку аграрного сектора національної економіки, зокрема молочного, через механізми фінансово-бюджетної підтримки. Такий документ у вигляді Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. (далі – Стратегія) був схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. Але, зважаючи на події з 21 листопада 2013 до лютого 2014 р., викликані відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу, що отримали назву «Революція Гідності», не знайшлося можливості прийняти Державну програму розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. Ця програма повинна була визначати конкретні шляхи та способи виконання завдань, визначених Стратегією за кожним із пріоритетних напрямів, містити перелік завдань і заходів, передбачати обсяги і джерела фінансування, очікувані результати (індикатори), строки та відповідальних виконавців з боку Кабінету Міністрів України та партнерів з боку учасників аграрного ринку, а також перелік відповідних проектів актів законодавства про внесення необхідних змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Відтак, на сьогодні не існує жодного програмного документу, спрямованого на забезпечення збалансованого розвитку молочної галузі в Україні, вирішення тактичних і стратегічних її проблем.

Разом із тим, підписання Україною політичної (а згодом і економічної) частини Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого боку, вимагає від України розв'язання завдань, які давно назрівали в молочній галузі аграрного сектора. У даному контексті актуалізується вивчення досвіду реалізації заходів державної підтримки молочної виробництва в країнах світу, зокрема Європейському Союзі.

Теоретичні, методичні та практичні аспекти державної підтримки як аграрної галузі в цілому, так і молочної виробництва зокрема, певною мірою висвітлені в наукових публікаціях О. М. Бородіної [1], С. С. Гасанова [2], М. Я. Дем'яненка [3], Ю. Я. Лузана [4], В. М. Русана [5], П.

Т. Саблука [6], О. В. Ульяновка [7]. Окремі питання досвіду державної підтримки галузі молочної скотарства зарубіжних країн, зокрема Європейського Союзу, знайшли відображення в наукових працях П. І. Гайдуцького [8], А. Д. Діброви [9], Т. А. Мостенської [10], Т. І. Яворської [11] й інших дослідників. Але нові виклики, які постали перед вітчизняним молочним виробництвом у зв'язку із трансформаційними зрушеннями в цілому в аграрній галузі, обумовленими в першу чергу пошуком шляхів наближення законодавства України в аграрній сфері до законодавства ЄС, зокрема в частині оцінки ефективності системи державної підтримки та її спрощення, у підсумку вимагають від науки комплексного обґрунтування організаційно-економічних основ ефективного розвитку молочної господарства на перспективу.

Тому метою цієї статті є ідентифікація інструментально-змістовних елементів державної підтримки молочної господарства України, встановлення міри її результативності на підставі загально доступного індикативно-статистичного базису, а також пошук найбільш збалансованої інструментарію регулювання розвитку молочної галузі в коротко-, середньо- та довгостроковому періодах.

В Україні, як і в решті країн світу, одним із важливих завдань аграрної галузі є нарощування виробництва продуктів харчування, зокрема молока та продукції його переробки, поліпшення їх якості та забезпечення збалансованості за поживними речовинами. Водночас невизначеність перспектив аграрного сектора економіки України в умовах формування зони вільної торгівлі з ЄС, невпинне скорочення програм прямої державної підтримки аграрної галузі, а також циклічне реформування системи надання податкових преференцій акумулятивно негативно відбилася на такій пріоритетній галузі, як молочне виробництво. Так, за даними Державної служби статистики України (далі – Держстат), протягом останніх 5 років спостерігається стійка тенденційність до скорочення поголів'я корів, особливо молочної напрямку (табл. 1), причому стрімку негативну забарвленість показникова одиниця набирає в період проциклічних кризових подій як усередині країни, так і на зовнішніх ринках – 2010 та 2014 рр. Водночас за даними табл. 1 видно, що якщо перша проциклічна подія (світова фінансово-економічна рецесія 2008–2009 рр.) негативно відбилася на поголів'ї великої рогатої худоби (далі – ВРХ) лише за рік (у 2010 р.), то останні фінансові потрясіння в економічній сфері країни відразу призвели практично до дзеркального скорочення кількості ВРХ у всіх категоріях господарств з акцентом на господарства населення, в яких лише за останній рік даний показник «прискорився» на 76%, що ще раз яскраво підтверджує вищенаведений тезис про відсутність будь-якої державної програми антикризової та збалансованої розвитку молочної галузі.

Проведений нами поелементно-структурний аналіз наведених у табл. 1 даних стверджує, що зниження чисельності поголів'я відбувається як у сільгоспідприємствах, так і в господарствах населення: загалом за 2013 р. поголів'я корів скоротилось на 45 тис., за 2014 р. –

на 180 тис. За даними Держстату, на 1 січня 2015 р. у країні нараховувалось 3884 тис. голів ВРХ, що на 513,7 тис. голів, або на 11,7% менше порівняно з початком 2014 р., у т. ч. у сільгоспідприємствах – 1310,2 тис. голів (на 107,4 тис. голів, або на 7,6%), у господарствах населення – 2573,8 тис. голів (на 406,3 тис. голів, або на 13,6% менше) [12, с. 5].

Станом на 01 березня 2015 р. в Україні утримували 2264 тис. корів, що на 6,8% менше, ніж у лютому 2014 р. Частка сільгоспідприємств у загальній структурі поголів'я цьогоріч зросла на 0,3 в.п. – до 23,14%. Так, на промислових фермах на початок березня, утримували 523,9 тис. корів, що на 5,6% менше, ніж торік (рис. 1), з даних якого видно, що найбільше скорочення поголів'я відбулось на фермах Донецької та Закарпатської областей – на 44,9 тис. (–35,5%) і 95,4 тис. (–31,8%). Що стосується присадибного утримання, то тут ситуація неоднозначна, зважаючи на падіння рівня економічної стабільності в країні, економічної активності підприємницьких структур та зниження рівня зайнятості населення, особливо в сільській місцевості, утримання корів для якого – це додатковий, а подекуди і єдиний метод отримання грошей. З іншого боку, дані Держстату свідчать, що в порівнянні з відповідним періодом минулого року чисельність корів у господарствах населення скоротилось на 7,1% – до 1,74 млн голів.

У січні – лютому 2015 р. в Україні було вироблено 1,192 млн т молока, що на 2,6% менше, ніж за аналогічний період минулого року. Проте, у лютому обсяги виробництва зросли на 2,08% порівняно із січнем – до 602,3 тис. т. Найбільший приріст надоїв був зафіксований в Черкаській області – 75,4 тис. т (+6%). А от найбільшого падіння зазнало виробництво молока в Донецькій та Луганській областях – 28,4 тис. т (–33,3%) і 18,9 тис. т (–31,3%), відповідно (рис. 2).

Обсяги прийому молока на промислову переробку обумовлюються не лише динамікою поголів'я корів, але й цінами закупівлі, які найбільш суттєво зросли у 2013 р. Так, середня ціна закупівлі молока та молочних продуктів переробними підприємствами у 2012 р. становила 2386,2 грн за 1 тону молока, а у 2013 р. – 2955,3 грн за 1 тону молока, тобто зросла на 24% [13, с. 5]. Зростання закупівельної ціни у 2013 р. відповідним чином позначилося на скороченні обсягів закупок молока переробними підприємствами на 3,1% порівняно з 2012 р. (скорочення закупок молока у господарств населення склало 9,1%). Водночас за два перші місяці 2015 р. на молокопереробні підприємства було поставлено 375,9 тис. т сировини, що на 5,7% вище показників аналогічного періоду минулого року. Середня ціна продажу також зросла – до 4063,3 грн/т (що на 4,4% вище рівня попереднього року) – (рис. 3). Найвищу ціну за здану молочну сировину платили на Закарпатті – 5040,3 грн/т, що на 26,4% вище, ніж торік. При цьому саме цей регіон поставив на переробку найменші обсяги молока – 203,2 т (–25,7%). Найменшу ціну платили на Івано-Франківщині – 3757,1 грн/т (+14,4%).

Незважаючи на зростання закупівельних цін на молоко та молочні продукти, доходи виробників молока не покривають витрати на його виробництво, що пов'язано з випереджаючим зростанням цін на матеріально-технічні ресурси для виробничих потреб. Так, у 2014 р. ціни на матеріально-технічні ресурси для виробництва молока продовжили зростати:

1) ціни на комбікормові суміші для ВРХ зросли в середньому на 19,4%, а по окремих областях на 126,4% (Житомирська), 83,1% (Хмельницька), 71,1% (Запорізька);

2) ціни на механізми і машини для приготування кормів зросли в середньому на 51,8% (та, зокрема, на 458,7% у Дніпропетровській обл., на 255,2% у Київській обл., на 152,9% у Львівській обл., на 136,1% у Запорізькій

Таблиця 1

Динаміка поголів'я корів за категоріями господарств в Україні

Назва показникової одиниці	Значення показникової одиниці в аналізованому періоді (на кінець відповідного року), тис. голів					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Господарства всіх категорій	2737	2557	2511	2488	2443	2263
Приріст/скорочення, +/-	–	–180	–46	–23	–45	–180
Сільськогосподарські підприємства	605	581	576	570	560	529
Приріст/скорочення, +/-	–	–24	–5	–6	–10	–31
Господарства населення	2132	1976	1935	1918	1883	1734
Приріст/скорочення, +/-	–	–156	–41	–17	–35	–149

Примітка: починаючи з 2010 р., дані наводяться без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2014 р. також без частини зони проведення Антитерористичної операції.

Умовні позначення:

○ – найвищий рівень падіння показникової одиниці за досліджуваний період;

○ – усереднене падіння показникової одиниці за досліджуваний період;

○ – найнижчий рівень падіння показникової одиниці за досліджуваний період.

Джерело: складено авторами за даними Держстату.

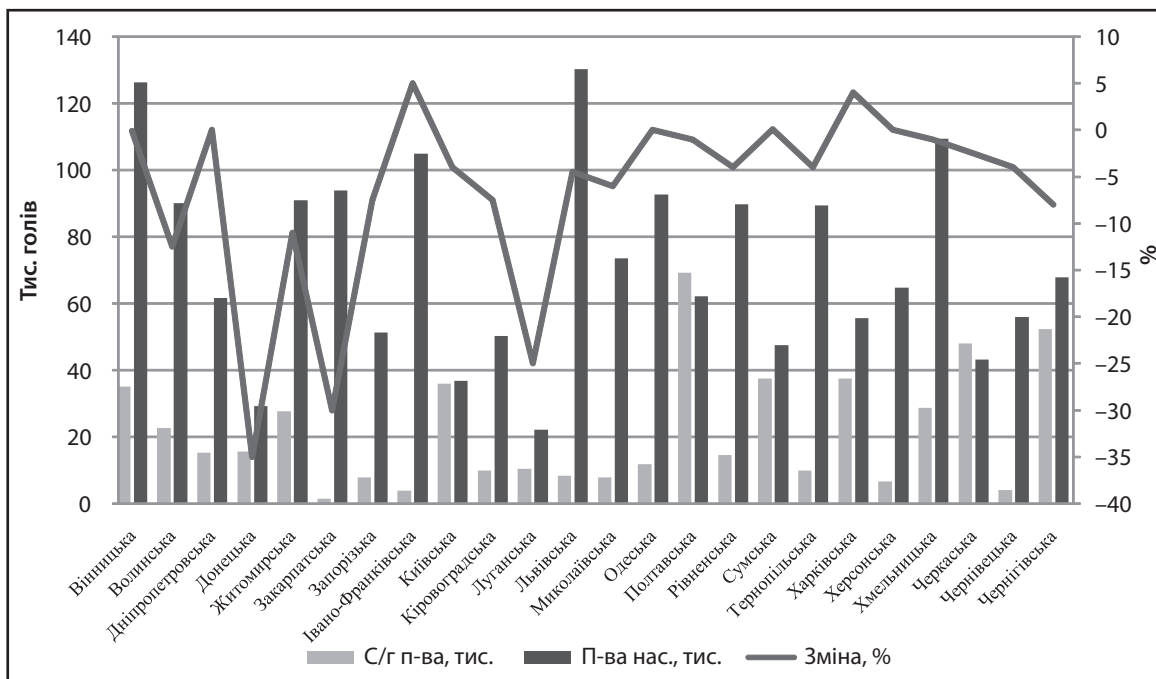

Рис. 1. Поголів'я корів станом на березень 2015 р.

Джерело: складено авторами за даними Держстату та Міністерства аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики).

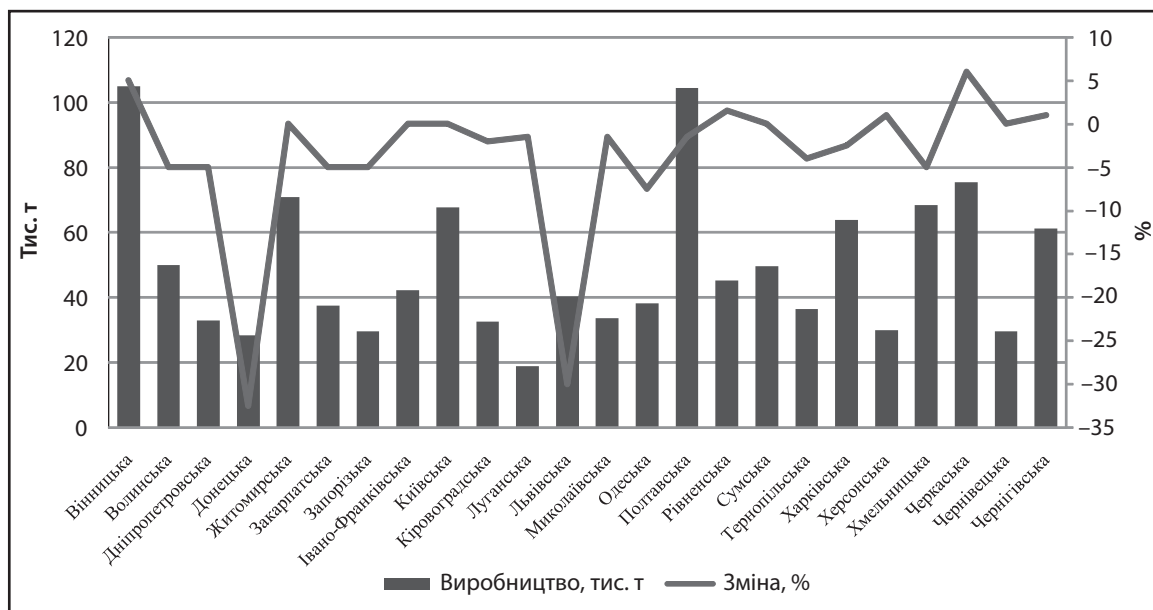

Рис. 2. Виробництво молока в Україні у січні – лютому 2015 р.

Джерело: складено авторами за даними Держстату та Мінагрополітики.

обл., на 107,9% у Сумській обл., на 105,2% у Черкаській обл.);

3) додатковою статтею витрат сільгоспідприємств у 2014 р. стало підвищення цін на бензин на 44,7% і на дизельне паливо на 51,1% [14].

Станом на квітень 2015 р. ціни на ресурси для молочного виробництва досягли рекордного рівня за часів незалежності (рис. 4).

Зростання закупівельних цін прямо відбивається на цінах на готову молочну продукцію. При цьому купівельна спроможність населення, за експертними оцінками [15], скоротилась на 20–25%, а попит на продукцію на зовнішньому ринку в окремо взятих товарних групах

знизився до 50%¹ [12, с. 11], що, зокрема, негативно відзначилось на результатах використання вітчизняної молочною галуззю обсягу наданих Європейським Союзом квот на молокопродукцію (нагадаємо, що це 8 тис. т молока, незбираних продуктів, 1,5 тис. т вершкового масла та 1,5 тис. т знежиреного молока [16]). Водночас у березні 2015 р. Україна продала на зовнішні ринки молочної продукції на суму 25,9 млн дол. США, що на 18,3% поступається показникам минулого року, при цьому експортоорієнтовані молокопереробні заводи повідо-

¹ Довідково: у 2014 р. експортовано молока і молочних продуктів на 323,8 млн дол. США, що на 37,1% менше в порівнянні з 2013 р.

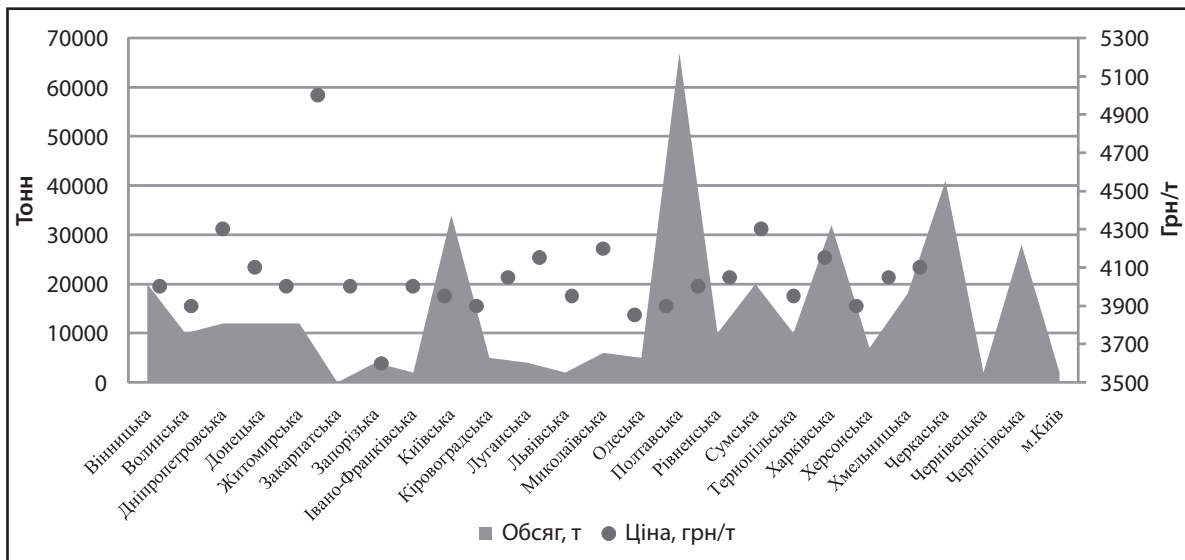
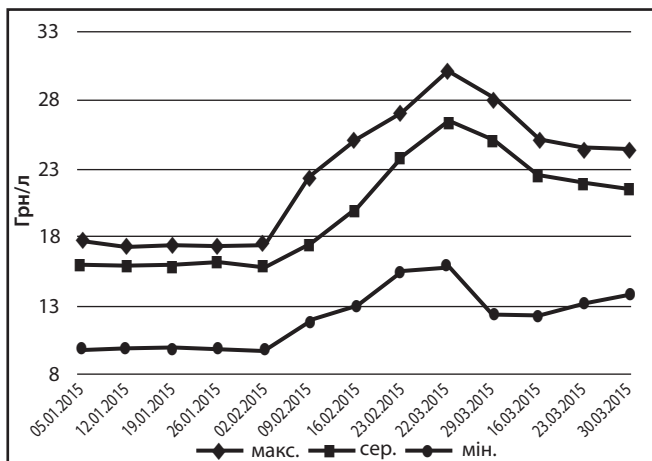

Рис. 3. Реалізація молока та молокопродуктів у січні – лютому 2015 р.

Джерело: складено авторами за даними операторів молочного ринку та Мінагрополітики.

Назва препарату	Назва виробника препарату	Діапазон цін, грн
Протиізапальні		
Утеротон, 100 мл.	Нита-Фарм	24-105
Сурфагон	МОСАПРОГЕН	21-26
Кефен, 100 мл.	Бровофарм	144,66
Антибіотики		
Амоксицилін 15%, 100мл	INVESA	85-154
Тетрациклін, 1 кг	Bionit	2059
Байтрил 5%, 100 мл	Bayer	84,3-192
Протимаститні		
Пеникон-П, шприц (10 г)	KELA	27-31
Мастіет форте, шприц (10 г)	Itervet	17-81
Бутазал 100, 100 мл	Interchemie	184-273
Для заохочування		
Галапан, 5*20 мл	INVESA	113-185

ПАЛИВО ← → ВЕТПРЕПАРАТИ

Рис. 4. Ціна на ключові ресурси для молочного виробництва

Джерело: складено авторами за даними операторів молочного ринку та Держстату.

мляють про «експортну» стагнацію, оскільки до кінця березня вони поставляли продукцію, законтрактовану ще в лютому, а нових контрактів навіть з країнами – історичними реципієнтами вітчизняної молокопродукції майже не заключали. І це на фоні від'ємного результату зовнішньої торгівлі з країнами ЄС (рис. 5).

Разом із тим, за аналізований період основною товарною групою були незгущені молоко та вершки – дохід від їх продажу склав 10,6 млн дол. США., з яких 16% законтрактованих поставок припадає на Бангладеш та майже 70% – на групу «інші країни». На другому місці були сири – 6,3 млн дол. США. Найбільшим споживачем українського сиру залишається Казахстан – 3,5 млн дол. США, за ним слідує Молдова – 1,2 млн дол. США. На третій позиції була молочна сироватка з доходами від її реалізації за березень 2015 р. в 4,2 млн дол. США. А от експорт вершкового масла приніс Україні 3,8 млн дол. США, молока та вершків (згущених) – 321 тис. дол. США.

Паралельно зі зниженням внутрішнього та зовнішнього попиту передусім з країн ЄС на молочну про-

дукцію відбувається (до осені 2014 р.) активне наповнення внутрішнього ринку імпортованою продукцією, виробництво якої відверто демпінгується та здійснюється за низькими закупівельними цінами на сире молоко. У період січень – вересень 2014 р. збільшилися поставки продукції в перерахунку на молоко з Республіки Білорусь – на 15%, Німеччини – у 2 рази, Польщі – на 20% та інших країн Західної Європи. А вже за березень 2015 р. Україна імпортувала лише сирів на суму 2,2 млн дол. США, зокрема із країн ЄС: Німеччина – 629 тис., Польща – 320 тис. і Франція – 234 тис. (див. рис. 5). Водночас, ввезення молока та вершків згущених і незгущених склало 73 та 37 тис. дол. США відповідно, кисломолочної продукції було закуплено на суму 295 тис. дол. США, молочної сироватки – на 186 тис. дол. США, а масла – на 34 тис. дол. США.

Така ситуація призвела до скорочення обсягів виробництва та поступового зменшення внутрішнього споживання молокопродукції (рис. 6), а за нашими прогнозами, у 2015 р. розрив між рекомендованим (380 кг

Найменування групи товару за УКТЗЕД	Назва країни	Вартість, тис. дол. США		Найменування групи товару за УКТЗЕД	Назва країни	Вартість, тис. дол. США	
Молоко та вершки, незгущені	Молдова	249	Зовнішньо-торговецьке сальдо – додатне, у т. ч. з країнами ЄС – від'ємне	Молоко та вершки, незгущені	Німеччина	29	
	Грузія	56			Франція	7	
	Інші	16			Інші	1	
Молоко та вершки, згущені	Інші	7418		Молоко та вершки, згущені	Інші	14	
	Грузія	651			Австрія	59	
	Туркменістан	856			Росія	205	
	Бангладеш	1645			Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	Польща	34
Молдова	544	Греція		18			
Грузія	118	Інші		38			
Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	Азербайджан	53		Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	Інші	26	
	Інші	82			Молочна сироватка	Португалія	85
	Інші	2376				Чехія	75
Молочна сироватка	В'єтнам	549	Молочна сироватка	Інші		3	
	Єгипет	559		Масло вершкове	Франція	31	
	Пакистан	727			Німеччина	629	
	Інші	1805			Польща	320	
Масло вершкове	Азербайджан	428	Масло вершкове	Франція	234		
	Марокко	429		Інші	991		
	Єгипет	1097		Сири			
	Казахстан	3465					
	Молдова	1187					
Сири	Азербайджан	478					
	Інші	1146					

Рис. 5. Показниковий базис зовнішньої торгівлі молокопродуктами

Джерело: складено авторами за даними Держстату та Мінагрополітики.

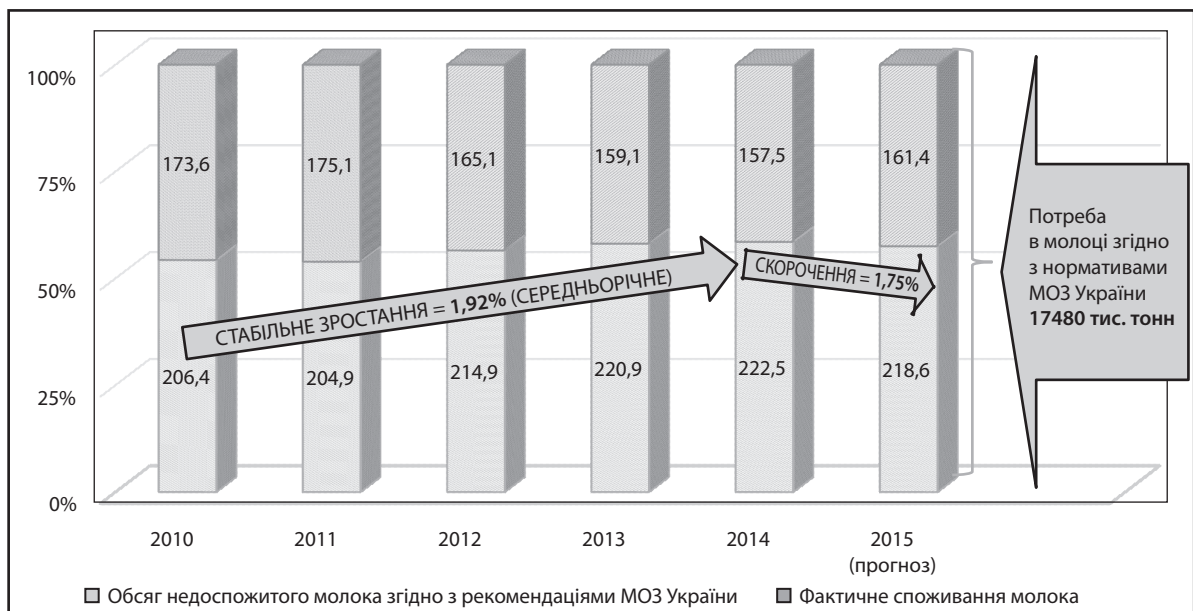

Рис. 6. Динаміка фактичного і раціонального споживання молокопродуктів

Джерело: складено авторами за даними Держстату та Мінагрополітики.

на рік) Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ) і фактичним споживанням молока тільки зростає, сягаючи розміру 161,4 кг на рік. Порівняння фактичного і необхідного споживання продукції на рис. 6 дало нам змогу укрупнено розрахувати загальну потребу в молоці для населення України, дефіцит якого, за нашими розрахунками, у 2015 р. становитиме більше 6 млн т.

Як уже наголошувалось вище, через відсутність в останні роки дієвої стратегії розвитку аграрного сектора економіки України, зокрема молочної галузі, вирішення такого амбітного завдання – доведення фізичного обсягу виробництва до потреб в молоці згідно з нормативами МОЗ (див. рис. 6) вимагає проведення системних реформ, які, для справедливості відмітимо,

були відсутні в галузі з часу набуття Україною незалежності. У цьому контексті ми схильні розглядати три сценарні підходи.

Перший – залишити все як є. Проте цей варіант не може забезпечити продовольчу безпеку країни, розвинути її експортні можливості, зокрема на ринках країн ЄС, істотно підвищити якість і конкурентоспроможність продуктів переробки молока. Його підтримка як головного напрямку недоцільна через ряд об'єктивних причин, а саме: збереження переважно натурального екстенсивного характеру виробництва, що базується на ручній праці, відсутність можливості застосування передових інтенсивних технологій, ускладнений процес заготівлі сирого молока. Варіацією цього напрямку є паралельне подальше розширення імпорту молокопродук-

ції. У цьому разі імпортна молокопродукція, причому, на наше переконання, – переважно з країн ЄС, як більш конкурентоспроможна, неодмінно витіснить вітчизняну, що створить загрози національним інтересам і національній безпеці та проявлятиметься в істотному скороченні внутрішнього валового продукту, що призведе до критичного стану основних виробничих засобів як виробників, так і переробників молокопродукції, та до критичної залежності від кон'юнктури зовнішніх продовольчих ринків, від чого застерігає, зокрема, Закон України «Про основи національної безпеки України».

Другий – розвиток фермерського сектора виробництва з його подальшою ефективною інтеграцією з молокозаводами. Оскільки нинішня його частка у виробництві молокопродукції становить, за різними оцінками, 28–35%, даний сценарний підхід потребуватиме надзвичайно тривалого часу для будівництва нових фермських приміщень для корів промислового типу, а головне – узгодження економічних інтересів фермера та молокопереробника. У підсумку, реалізація цього напрямку вимагає значних кредитних коштів, що робить і цей напрям малоприйнятним у сучасних економічних реаліях.

Третій – удосконалення існуючих форм і способів державної підтримки розвитку галузі та підвищення її інвестиційної привабливості з метою концентрації державних ресурсів і коштів на пріоритетних напрямках розвитку молочної галузі, формування ефективної цінової, фінансово-кредитної та бюджетної політики. Ми переконані, що реалізація цього сценарного напрямку є найбільш ефективною з точки зору забезпечення беззбиткового виробництва молокопродукції по всьому ланцюгу формування її доданої вартості та враховує варіабельність різних форм господарювання, зокрема в частині європейського вектора розвитку великотварного спеціалізованого молоковиробництва. При цьому держава

здійснює заходи по стимулюванню підвищення ефективності виробництва та якості продукції у дрібнотварних і кооперативних формуваннях – господарствах населення. Цей сценарій дає можливість задіяти господарства населення за більш ефективними схемами виробництва продукції і не загострювати соціальні питання на селі.

На сьогодні заходи державної підтримки вітчизняного аграрного сектора, у т. ч. молочного виробництва умовно поділяються на чотири основні напрями:

- ✦ перший – цінове регулювання;
- ✦ другий – фінансово-кредитна підтримка;
- ✦ третій – спеціалізовані програми підтримки, зокрема державна програма підтримки галузі тваринництва;
- ✦ четвертий – податкове стимулювання розвитку сільгоспвиробників.

Обсяги державної підтримки аграрної галузі в динаміці наведено на рис. 7.

З даних рис. 7 видно, що, з одного боку, з 2008 р. спостерігається стійка тенденція до скорочення прямої бюджетної підтримки галузі, розмір якої у 2014 р. сягнув нульового рівня, а у 2015 р. Законом України «Про державний бюджет на 2015 рік» за основними програмами прямої державної підтримки передбачено 638,4 млн грн, з яких видатки загального фонду 550 млн грн, спеціального – 884,4 млн грн. У свою чергу, у видатках загального фонду 300 млн грн буде спрямовано на здешевлення кредитів, 250 млн грн – на розвиток тваринництва. Видатки спеціального фонду мають таку структуру:

- 1) збільшення статутного капіталу НАК «Укragenroling» – 54 млн грн;
- 2) надання кредитів фермерським господарствам – 25,6 млн грн;

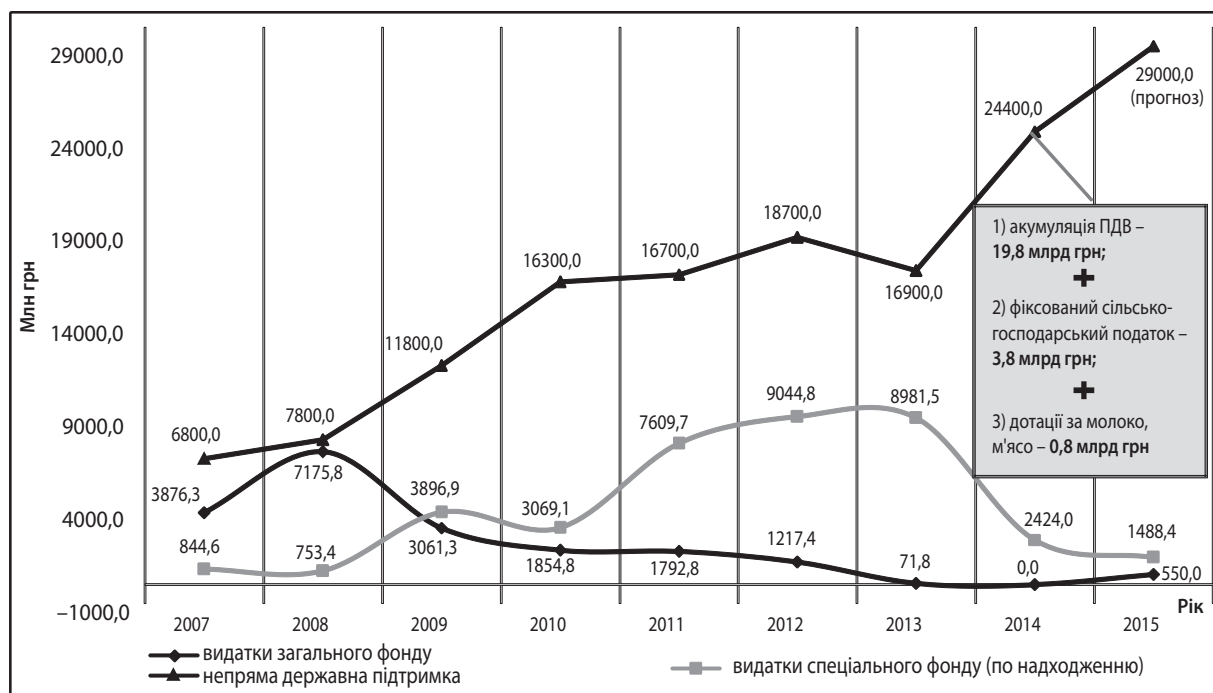

Рис. 7. Динаміка та тенденційність державної підтримки аграрної галузі

Джерело: складено авторами за даними Держстату та Мінагрополітики.

3) резервний запас сортового та гібридного насіння – 5 млн грн;

4) заходи в аграрному секторі на умовах фінансового лізингу – 3,8 млн грн.

З іншого боку, майже протягом усього досліджуваного періоду відбувається зростання непрямої державної підтримки: з 6800 млн грн у 2007 р. до 29 000 млн грн у 2015 р. (за нашими прогнозами, при умові незміни діючої системи акумуляції податку на додану вартість (далі – ПДВ), найвагомішою складовою якої є механізм акумулювання сум ПДВ, нарахованих сільськогосподарськими підприємствами на вартість поставлених ними сільськогосподарських товарів (послуг) – 83% загальної суми непрямої підтримки галузі). Вказані суми податку не підлягають сплаті до бюджету та повністю залишаються в розпорядженні сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої постачальнику на вартість виробничих факторів, а за наявності залишку такої суми податку – для інших виробничих цілей.

На підтвердження ідентифікованої вище тенденції в табл. 2 представлено динаміку обсягів пільг і дотацій з ПДВ, наданих сільгоспвиробникам протягом 2009–2014 рр. Так, згідно з даними Державної фіскальної служби України (далі – ДФС), у 2009–2010 рр. найбільші обсяги пільг по ПДВ припадали на пільги у вигляді несплати сум ПДВ, нарахованих сільськогосподарським підприємствам на вартість поставлених ними сільськогосподарських товарів (послуг), частка втрат бюджету сягала 30–32,4% від загальної суми пільг по ПДВ. Починаючи з 2011 р., внаслідок так званого «спеціального режиму оподаткування ПДВ», суть якого також полягає у несплаті ПДВ, нарахованого на вартість поставленої суб'єктом господарювання сільськогосподарської продукції, обсяги пільг, наданих сільськогосподарським підприємствам і виробникам, постійно зростали до 2014 р. і склали відповідно 30,36%, 46,11%, 46,25% і 67,95% від загальних втрат бюджету внаслідок пільг по ПДВ.

У 2009 р. у формі дотацій, наданих через механізм перерозподілу сум ПДВ, виробникам сільгосппродукції (у тому числі й молока) було виплачено 1498,16 млн грн, у 2010 р. – 2439,03 млн грн. У 2011 р. дотація не виплачувалася, натомість згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами, до спеціального фонду державного бюджету» від 02.03.2011 р. № 246 (зі змінами), бюджетні кошти спрямовуються на державну підтримку галузі тваринництва шляхом здійснення виплат спеціальної бюджетної дотації фізичним особам за утримання та збереження молодняка ВРХ, шляхом часткового відшкодування вартості корів, у т. ч. молочного напрямку, а також відсоткової ставки за кредитами, залученими на будівництво і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів, придбання технологічного обладнання та механізмів, закупівлю тварин.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сіль-

ськогосподарських товаровиробників» від 22.12.2011 р. № 4268-VI, протягом 2012–2014 рр. суми податкового зобов'язання з ПДВ, визначені переробними підприємствами, підлягали сплаті на спеціальний рахунок, відкритий в органі державної казначейської служби для виплати сільськогосподарським товаровиробникам компенсації за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі; закумульовані на спецрахунках суми ПДВ за 2012–2014 рр. відповідно склали 805 млн грн, 712,5 млн грн і 704,5 млн грн. Зауважимо, що у 2014 р. в рамках Державної програми підтримки галузі тваринництва було заплановано 888 млн грн компенсаційних виплат сільськогосподарським товаровиробникам (зокрема, за рахунок закумульованих на спецрахунках сум ПДВ), а фактично було сплачено лише 371,2 млн грн [17]. На 2015 р. заплановано виділити лише 250 млн грн у рамках програми підтримки галузі тваринництва.

Незважаючи на скорочення запланованих видатків, станом на перший квартал 2015 р. на виконання програми з бюджету не виплачено жодної гривні [18]. Це зайвий раз підтверджує, що основним напрямом державної підтримки сільгоспвиробників, зокрема молочного напрямку, який характеризується реальним грошовим наповненням, є податкове стимулювання у вигляді спеціального режиму оподаткування ПДВ.

Однак Проектом основних напрямів бюджетної політики на 2016 р., схваленим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 314-р, серед пріоритетних завдань податкової політики визначено перехід сільськогосподарських підприємств на загальний режим обкладення ПДВ.

З цього моменту питання доцільності скасування спецрежиму оподаткування ПДВ, який застосовується сільгосппідприємствами, стало предметом обговорень та дискусій широкого кола політиків, громадських діячів та профільної фахової спільноти. Представники аграрного бізнесу до основних аргументів проти переведення підприємств на загальну систему оподаткування ПДВ відносять суттєве подорожчання проміжного споживання та інвестицій, що особливо негативно позначиться на показниках фінансової стійкості підприємств тваринницького напрямку, і це на фоні того, що провідні виробники молочної продукції за останні 12 місяців і так суттєво погіршили власні показники капіталізації. Наприклад, за даними Всеукраїнського громадського об'єднання «Українська аграрна конфедерація» [19], ДП «Мілкіленд-Україна» (компанія управляє 10-ма молокопереробними заводами, розташованими в 6 областях країни, що виробляють молочну продукцію під брендами «Добряна» і «Коляда», а також контролює ТОВ «Мілкіленд-Агро», до складу якого входить 14 агрогосподарств з більш ніж 23 тис. га сільгоспугідь в оренді, що спеціалізуються на молочному тваринництві) на Варшавській фондовій біржі втратила більш, ніж 80% своєї вартості, а це 50 млн дол. США; «Індустріальна Молочна Компанія» (одна з 10-ти найбільших аграрних компаній в Україні на основі рейтингування, проведеного AgriSurvey [20]) – майже 54%, що становить більш, ніж 48 млн дол. США.

Динаміка наданих сільгоспвиробникам податкових пільг по ПДВ протягом 2009–2014 рр.

№ з/п	Назва показникової одиниці	Значення показникової одиниці									
		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2014	
1	Код пільги згідно з Довідником податкових пільг, що є втратами доходів бюджету за відповідний період	14010372 ²	14010368 ³	14010372	14010368	14010383 ⁴	14010450 ⁵	14010453 ⁶	14010450	14010453	14010480 ⁷
2	Втрати бюджету внаслідок податкових пільг, за видами пільг, млн грн	1498,16	7663,15	2439,03	11033,8	4,32	12562,9	192,73	13956,7	325,66	805,0
3	Усього пільг по ПДВ, млн грн	25517,53	25517,53	34039,63	34039,63	34039,63	41375,72	41375,72	30271,45	30271,45	30271,45
4	Відсоток окремих видів пільг у загальній сумі пільг по ПДВ	5,87%	30,03%	7,17%	32,41%	0,01%	30,36%	0,47%	46,11%	1,08%	2,66%
№ з/п	Назва показникової одиниці	Значення показникової одиниці									
		2013		2014							
1	Код пільги згідно з Довідником податкових пільг, що є втратами доходів бюджету за відповідний період	14010450	14010453	14010480	14010450	14010453	14010450	14010453	14010480	14010453	14010480
2	Втрати бюджету внаслідок податкових пільг, за видами пільг, млн грн	12120,6	192,2	712,5	18170,4	139,2	704,5	26742,3	26742,3	26742,3	26742,3
3	Усього пільг по ПДВ, млн грн	46,25%	0,73%	2,72%	67,95%	0,52%	2,63%	0,52%	2,63%	2,63%	2,63%
4	Відсоток окремих видів пільг у загальній сумі пільг по ПДВ										

Джерело: складено авторами на основі даних ДФС.

² Сума ПДВ, що повинна сплачуватися до бюджету переробними підприємствами за реалізовані ними молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти, спрямовується для виплати дотації сільськогосподарським товаровиробникам.

³ Сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів (послуг), не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства.

⁴ Сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету сільськогосподарським підприємством, яке на загальних підставах вважається платником ПДВ, за реалізовані молоко, худобу, птицю, вівну, а також за молочну продукцію та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, повністю залишається у розпорядженні цих сільськогосподарських підприємств.

⁵ Згідно із спеціальним режимом оподаткування сума ПДВ, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів/послуг, не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства.

⁶ Сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету сільськогосподарськими підприємствами, яка на загальних підставах вважається платником ПДВ, за реалізовані ними молоко, худобу, птицю, вівну власного виробництва, а також за молочні продукти, вироблені у власних переробних цехах, повністю залишається в розпорядженні цих сільськогосподарських підприємств.

⁷ Сума ПДВ переробного підприємства (щодо діяльності з постачання власно виробленої продукції: молока, молочної сировини, молочних продуктів, м'яса, м'ясопродуктів, іншої продукції переробки тварин) сплачується на спеціальний рахунок, відкритий ним в органі державної казначейської служби для виплати сільськогосподарським товаровиробникам компенсації за продані ними молоко і м'ясо в живій вазі.

ЕКОНОМІКА ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І АПК

Імовірні наслідки ініціативи Уряду України щодо скасування спецрежиму ПДВ для молочної галузі візуалізовано нами на підставі даних проведеного Асоціацією виробників молока опитування [21] на рис. 8, з якого видно, що фінансовий результат молочних господарств за умови оподаткування ПДВ на загальних підставах матиме від'ємне значення – скоротиться відносно теперішнього рівня на 177%, що поставить галузь на межу повного фізичного знищення.

Водночас встановлена нами непараметрична міра статистичної залежності між змінними: маса податкових пільг, отриманих тваринницькою галуззю (x), і рентабельність виробництва продукції тваринництва або окремо молока (y), за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена діагностувала високу щільність зв'язку між масою податкових пільг та рентабельністю продукції тваринництва і низьку кореляцію між масою податкових пільг і рентабельністю молочної продукції (рівень рангової кореляції обраних нами змінних для тваринницької галузі в цілому 0,71, а для молочної – (-0,0286), що візуалізовано на рис. 9).

У свою чергу, за допомогою методів лінійної тенденційності встановлено доволі парадоксальну ситу-

ацію, за якої при відносно щільному кореляційному зв'язку між рівнем податкових преференцій для тваринництва та фінансовими результатами його роботи балансування їх масових часток відбувається лише в одному із шести досліджуваних періодів – 2011 р. (на рис. 9 відзначене прозорим іксом), а для молочної галузі відповідно у трьох (на рис. 9 відзначене кольоровими іксами), хоча рівень кореляційного зв'язку є наднизьким. Нам шкода, що у зв'язку з відсутністю релевантної інформації щодо податкових преференцій, наданих окремому класові підприємств, зайнятих розведенням ВРХ молочних порід групи «Тваринництво» (згідно з класифікацією видів економічної діяльності, КВЕД-2010), не вдалося дотриматися певною мірою класичних статистичних правил, взявши більш доречну зміну x – маса податкових пільг, отриманих молочною галуззю, але рівень репрезентативності для побудови подальших наших висновків підтверджує балансування корельованих для молочної галузі змінних.

Вищенаведене яскраво відображає низький рівень ефективності непрямих методів фінансово-бюджетної підтримки молочної галузі, його процикалічність у більшості із досліджуваних періодів, а також відсутність у

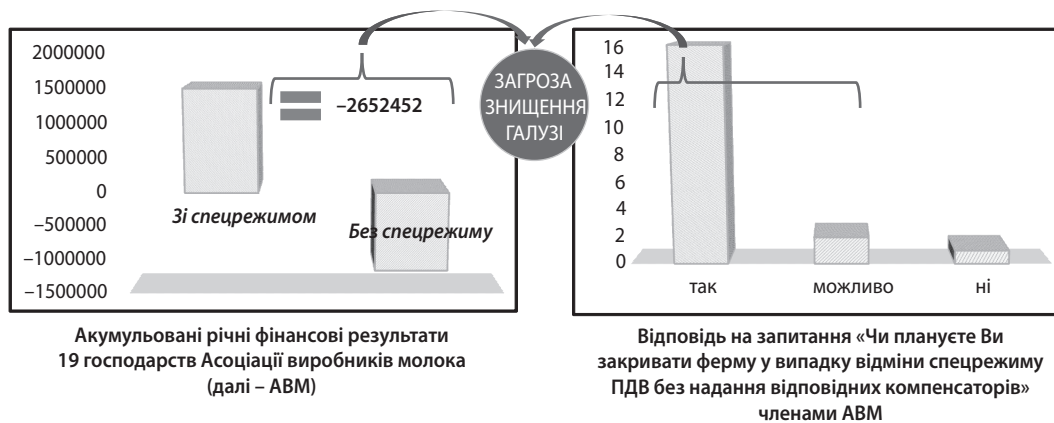

Рис. 8. Наслідки скасування спецрежиму ПДВ для молочної галузі

Джерело: візуалізовано авторами на підставі даних Всеукраїнської аграрної ради та компанії «Кесарев Консалтинг – Україна».

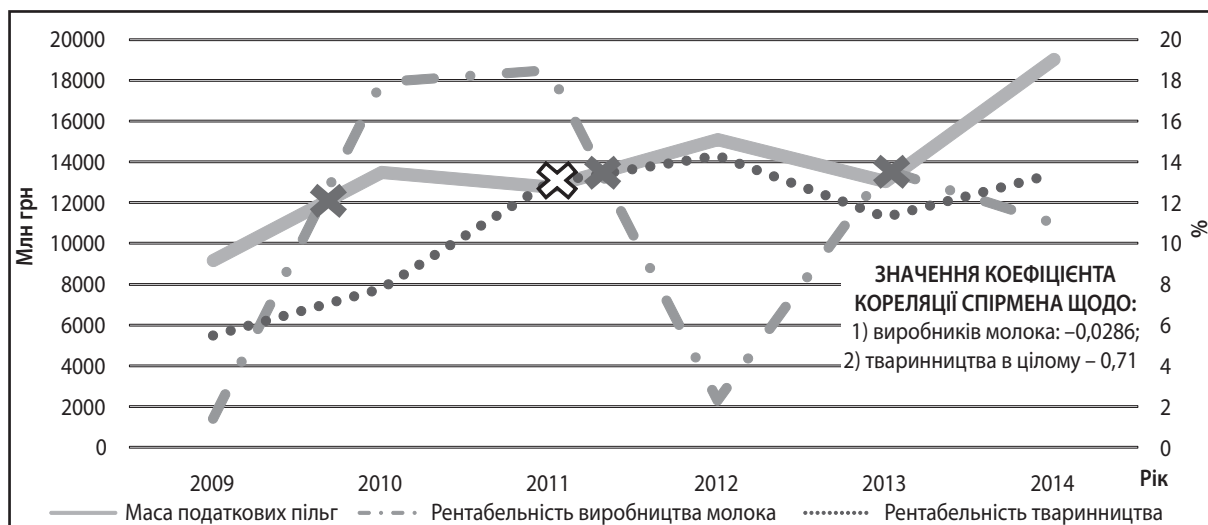

Рис. 9. Кореспондування маси податкових пільг, отриманих тваринництвом, з результатами його діяльності та/або молочної галузі

Джерело: складено авторами.

молоковиробників стимулів для проведення відповідних структурних зрушень – хоча для тваринництва в цілому можна зробити протилежні висновки, що потребує проведення інших досліджень, які не лежать в площині цілей даної статті. Тому одним із можливих методів забезпечення збалансованого розвитку молочної галузі у вітчизняних реаліях є перехід на пряму фінансово-бюджетну підтримку із відповідною поступовою трансформацією наявних податкових пільг, зокрема спецрежиму ПДВ. Такий виражений підхід забезпечить поетапне формування європейського устрою в сільській місцевості України, де в основі типу господарювання мають бути фермерські господарства, середні і дрібні, які вписуються в сільську мережу заселення і формують її основу, забезпечують єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для якісного і стабільного забезпечення населення доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, гарантують продовольчу безпеку країни та нарощування експортного потенціалу широкого спектра аграрної продукції, що лежить в площині запропонованого нами третього сценарію розвитку молочної галузі.

Підтвердженням отриманих нами теоретичних висновків є заява заступника Міністра аграрної політики та продовольства України Володимира Лапи в рамках круглого столу, присвяченому законодавчій підтримці сімейного фермерства – «...за попередніми розрахунками, розвиток сімейних ферм до 2025 року дозволить збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції на 10%. У першому читанні вже пройшов законопроект № 1599, який передбачає створення таких форм господарювання. Також зареєстрований законопроект про внесення змін до Податкового кодексу щодо поширення на сімейні ферми дії 4 групи платників єдиного податку. Таким чином, через легалізацію та доручення до преференційного податкового

режиму ми створюємо сприятливі умови для розвитку сільського господарства» [22], а це і є та симбіоматика прямого та непрямого державного регулювання розвитку молочної виробництва в коротко- та середньостроковій перспективах.

Водночас ми б хотіли проілюструвати (табл. 3) обсяги та інструментарій державної підтримки молочної галузі в країнах світу, у переважній більшості яких акцент здійснюється на підтримці високих цін, що повинно стати квінтесенцією розвитку молочної галузі України в середньо- та довгостроковій перспективах. Причому зміщення акценту в інструментарії державної підтримки молочної галузі в даний часовий проміжок обумовлене важкою ситуацією у сфері державних фінансів, покращення якої очікується за оптимістичними прогнозами лише в середньостроковому періоді. Тому цей час Міністерство аграрної політики та продовольства України спільно з профільною бізнес-спільнотою, при підтримці наукових установ і визнаних міжнародних експертів, повинно використати, з одного боку, для балансування обсягів податкових преференцій та фінансових результатів роботи молокозаводів, а з іншого – обрати адекватні міри державної підтримки галузі реальним можливостям державного бюджету щодо їх фінансування.

Як один з варіантів можна розглядати інструментальне забезпечення державної підтримки розвитку аграрного сектора, зокрема молочної галузі, у Франції в 1960-х роках, де вдалося за доволі короткий час перетворити її в інвестиційно привабливий вид економічної діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська модель аграрного розвитку та її соціо-економічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуроров [та ін.] ; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 56 с.

Таблиця 3

Державна підтримка молокозаводів в країнах світу

Назва країни	Підтримка виробників (євро/100 кг)				Інші (додаткові) заходи з підтримки галузі
	Пов'язана підтримка	Не пов'язана підтримка	Підтримка цін	Загальна питома підтримка	
Китай	-	-	14,3	14,3	- державні інвестиції в закупівлю ВРХ та обладнання; - зниження мита на імпорт технологій; - податкові преференції переробникам
Бразилія	-	-	5,8	5,8	- субсидування відсоткових ставок; - підтримка сімейних ферм
ЄС	-	3,6	0,1	3,7	- квоти на виробництво молока; - можливі інтервенції при зниженні ціни
США	0,9	0,2	1,4	2,5	- можливі інтервенції при зниженні ціни; - компенсація недоотриманого прибутку (при цінах 2012 р. не здійснювалось)
Білорусія	1,9	0,2	-	2,1	- допомога з фінансуванням (до повного компенсування інвестиційних витрат); - обмеження експорту сирого молока

Джерело: складено авторами за даними Міжнародної мережі порівняння ферм (International Farm Comparison Network) та Організації економічного співробітництва та розвитку (Economic Co-operation and Development).

- 2. Гасанов С.** Теоретична сутність державної підтримки сільського господарства в системі державного регулювання аграрного сектора / С. Гасанов, С. Петруха // Економіст. – 2014. – № 7. – С. 16 – 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-ekonomist.com/8122-theoretical-essence-of-state-support-for-agriculture-in-the-state-regulation-system-of-agrarian-sector.html>
- 3. Дем'яненко М. Я.** Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 123 – 127.
- 4. Лузан Ю. Я.** Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: теоретико-методологічний аспект / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 3 – 13.
- 5. Русан В. М.** Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні / В. М. Русан, О. В. Собкевич, А. Д. Юрченко. – К.: НІСД, 2012. – 31 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/1219_dop-de6c9.pdf
- 6. Саблук П. Т.** Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П. Т. Саблук, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 3 – 17.
- 7. Ульяновченко О. В.** Дотаційний механізм у системі конкурентоспроможного виробництва молока в Україні / О. В. Ульяновченко // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С. 10 – 19.
- 8. Гайдуцький П.** Україна – ЄС : проблеми інтеграції / П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. Україна. – 7 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-_html
- 9. Діброва А. Д.** Внутрішня підтримка виробництва молока в Україні та зарубіжних країнах / А. Д. Діброва, О. С. Чанхі // Агросвіт. – 2012. – № 8. – С. 37 – 42.
- 10. Мостенська Т. Л.** Вплив ціни на конкурентоспроможність продукції на ринку молока / Т. Л. Мостенська, М. П. Сичевський // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2013. – № 52. – С. 165 – 175.
- 11. Яворська Т. І.** Тенденції державної підтримки сільського господарства Польщі / Т. І. Яворська // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 166 – 172.
- 12.** Сільське господарство України / Державна служба статистики України. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
- 13.** Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2013 рік : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – 2014. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_nad_bl.htm
- 14.** Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами за 2014 рік : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – 2015. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
- 15.** Купівельна спроможність українців одна з найнижчих у Європі // Незалежний аудитор. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/finans.html>
- 16.** Квоти на експорт молочних продуктів до ЄС – це іронія, Україна може набагато більше, – експерт. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/337498/kvoty-na-eksport-molochnyh-produktiv-do-yes-tse-ironiya-ukrayina-mozhe-nabagato-bilshe-ekspert>
- 17.** Виконання державного бюджету 2014 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>
- 18.** Виконання державного бюджету 2014 // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264517>
- 19.** Капіталізація українських аграрних компаній // Українська аграрна конфедерація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/kapitalizaciya-ukrainskih-agrarnyh-kompaniy-na-170714-g>; <http://agroconf.org/content/kapitalizaciya-ukrainskih-agrarnyh-kompaniy-na-160715-g>

<http://agroconf.org/content/kapitalizaciya-ukrainskih-agrarnyh-kompaniy-na-160715-g>

20. Найбільші агрохолдинги України 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ucab.ua/files/Survey/Largest_Agriholdings/Agriholdings2014ua_de.mo.pdf

21. Асоціація виробників молока [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avm-ua.org/index.php>

22. Лапа В. Розвиток сімейних ферм дозволить збільшити валове виробництво агрокомплексу на 10% / В. Лапа // Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/16401>

REFERENCES

“Asotsiatsiia vyrobnykiv moloka” [Association of milk producers]. <http://avm-ua.org/index.php>

Demianenko, M. Ya. “Problemni pytannia derzhavnoi polityky finansovoi pidtrymky silskoho hospodarstva” [Issues of state policy of financial support of agriculture]. *Ekonomika APK*, no. 7 (2011): 123-127.

Dibrova, A. D., and Chankhi, O. S. “Vnutrishnia pidtrymka vyrobnytstva moloka v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh” [Domestic support milk production in Ukraine and foreign countries]. *Ahrosvit*, no. 8 (2012): 37-42.

Haidutskyi, P. “Ukraina – YeS: problemy intehratsii” [Ukraine – EU: problems of integration]. http://gazeta.dt.ua/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-_html

Hasanov, S., and Petrukha, S. “Teoretychna sutnist derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva v systemi derzhavnoho rehulivannia ahrarnoho sektora” [The theoretical nature of state support for agriculture in the state regulation of the agricultural sector]. <http://ua-ekonomist.com/8122-theoretical-essence-of-state-support-for-agriculture-in-the-state-regulation-system-of-agrarian-sector.html>

“Kupivlia materialno-tekhnichnykh resursiv dlia vyrobnychykh potreb silskohospodarskymy pidpriemstvamy za 2014 rik : statystychni biuleten” [Purchases of inputs for production needs by agricultural enterprises in 2014: Statistical Bulletin]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm

“Kupivelnna spromozhnist ukrainsiv odna z nainyzhchykh u Evropi” [The purchasing power of Ukrainian is one of the lowest in Europe]. <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/finans.html>

“Kvoty na eksport molochnykh produktiv do IES – tse ironiia, Ukraina mozhe nabagato bilshe, – ekspert. – 2014” [Quotas for export of dairy products to the EU - it's irony, can much more Ukraine – expert. – 2014]. <http://news.finance.ua/ua/news/-/337498/kvoty-na-eksport-molochnyh-produktiv-do-yes-tse-ironiya-ukrayina-mozhe-nabagato-bilshe-ekspert>

“Kapitalizatsiya ukrainskikh agrarnykh kompaniy” [The capitalization of Ukrainian agricultural companies]. *Ukrainska ahrarna konfederatsiia*. <http://agroconf.org/content/kapitalizaciya-ukrainskih-agrarnyh-kompaniy-na-170714-g>; <http://agroconf.org/content/kapitalizaciya-ukrainskih-agrarnyh-kompaniy-na-160715-g>

Luzan, Yu. Ya. “Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy: teoretyko-metodolohichniy aspekt” [Organizational-economic mechanism of ensuring the development of agricultural production in Ukraine: theoretical and methodological aspect]. *Ekonomika APK*, no. 2 (2011): 3-13.

Lapa, V. “Rozvytok simeinykh ferm dozvolyt zbilshyty valove vyrobnytstvo ahrokompleksu na 10%” [The development of family farms will increase the total production of agro 10%]. *Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy*. <http://minagro.gov.ua/node/1640>

Mostenska, T. L., and Sychevskyi, M. P. “Vplyv tsyny na konkurentospromozhnist produktiv na rynku moloka” [The impact of the price of competitive products to market milk]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, no. 52 (2013): 165-175.

"Nadkhozhenia produktsii tvarynystva na pererobni pidpriemstva za 2013 rik : statystychnyi biuletyn" [Proceeds of animal products to processing enterprises in 2013: Statistical Bulletin]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_nad_bl.htm

"Naibilshi ahrokhodynhy Ukrainy 2014" [The largest agricultural holdings Ukraine 2014]. http://ucab.ua/files/Survey/Largest_Agriholdings/Agriholdings2014ua_demo.pdf

Rusan, V. M., Sobkevych, O. V., and Yurchenko, A. D. "Orhanyzatsiino-ekonomichni instrumenty derzhavnoi ahrarnoi polityky v Ukraini" [Organizational and economic instruments of state agrarian policy of Ukraine]. http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/1219_dop-de6c9.pdf

"Sil'ske hospodarstvo Ukrainy" [Agricultural Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm

Sabluk, P. T., and Luzan, Yu. Ya. "Osnovni napriamy udoskonalennia derzhavnoi ahrarnoi polityky v Ukraini" [The main directions of improvement of state agrarian policy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2011): 3-17.

Ulianchenko, O. V. "Dotatsiyni mekhanizm u systemi konkurentospromozhnoho vyrobnytstva moloka v Ukraini" [Subsidy mechanisms in the competitive milk production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 9 (2011): 10-19.

Ukrainska model ahrarnoho rozvytku ta ii sotsioekonomichna pereorientatsiia [Ukrainian model of agricultural development and its socio-economic reorientation]. Kyiv, 2012.

"Vykonannia derzhavnoho biudzhetu 2014" [Execution of the state budget 2014]. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>

"Vykonannia derzhavnoho biudzhetu 2014" [Execution of the state budget 2014]. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264517>

Yavorska, T. I. "Tendentsii derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva Polshchi" [Trends in state support for agriculture Poland]. *Ekonomika APK*, no. 4 (2011): 166-172.

УДК 657.37:336.225.64:331.2

ЗВІТНІСТЬ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

© 2015 БЕЗВЕРХИЙ К. В.

УДК 657.37:336.225.64:331.2

Безверхий К. В. Звітність про результати соціальної діяльності підприємства

Метою статті є розробка звітності про результати соціальної діяльності підприємства. Для досягнення поставленої мети охарактеризовано міжнародні моделі соціального звітування у світі; розроблено Звіт про результати соціальної діяльності підприємства. Методи аналізу, синтезу та історико-еволюційний метод використані для структурування предметної області дослідження на основі ідентифікації та формалізації питання звітності про результати соціальної діяльності підприємства. Внесені пропозиції будуть корисними для вчених, які займаються питанням соціального звітування, державних органів, які займаються регулюванням соціальної звітності та побудовою концепції її подальшого розвитку, а також усіх зацікавлених особах. Результат дослідження має теоретичну і практичну цінність у частині розробки форми Звіту про результати соціальної діяльності підприємства.

Ключові слова: звітність, соціальний звіт, моделі, діяльність, підприємство, форма звіту, результати.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Безверхий Костянтин Вікторович – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аудиту, Київський національний університет технологій та дизайну (вул. Немировича-Данченка, 2, Київ, 01011, Україна)

E-mail: kosticbv@mail.ru

УДК 657.37:336.225.64:331.2

Безверхий К. В. Отчетность о результатах социальной деятельности предприятия

Целью статьи является разработка отчетности о результатах социальной деятельности предприятия. Для достижения поставленной цели охарактеризованы международные модели социального отчета в мире; разработан Отчет о результатах социальной деятельности предприятия. Методы анализа, синтеза и историко-эволюционный метод использованы для структурирования предметной области исследования на основе идентификации и формализации вопроса отчетности о результатах социальной деятельности предприятия. Внесенные предложения будут полезны для ученых, занимающихся вопросом социального отчета, государственных органов, которые занимаются регулированием социального отчета и построением концепции ее дальнейшего развития, а также всех заинтересованных лиц. Результат исследования имеет теоретическую и практическую ценность в части разработки формы Отчета о результатах социальной деятельности предприятия.

Ключевые слова: отчетность, социальный отчет, модели, деятельность, предприятие, форма отчета, результаты.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Безверхий Константин Викторович – кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита, Киевский национальный университет технологий и дизайна (ул. Немировича-Данченка, 2, Киев, 01011, Украина)

E-mail: kosticbv@mail.ru

UDC 657.37:336.225.64:331.2

Bezverkhyy K. V. The Reporting of Results of the Social Activity of Enterprise

The article is aimed to develop the reporting of results of the social activity of enterprise. To achieve this objective, international models of social report in the world were characterized; a Report of results of the social activity of enterprise was elaborated. Methods of analysis, synthesis and historical-evolutionary method were used for structuring the subject field of the study, based on identification and formalization of the issue of reporting of the social activity of enterprise. The proposals offered will be useful to scientists concerned with the issue of social reporting, public authorities which regulate social reporting and for building the concept of further development, as well as to everyone interested. Result of the study has a theoretical and practical value in the elaboration of the form for the Report of results of the social activities of enterprise.

Key words: reporting, social report, models, activity, enterprise, reporting form, results.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Bezverkhyy Kostiantyn V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Accounting and Audit, Kyiv National University of Technologies and Design (vul. Nemyrovycha-Danchenka, 2, Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: kosticbv@mail.ru